

دل ذره را که بشکافی
آفتابش در میان

Iran İslam Resublikasının Naxçıvandakı
Baş Konsulluğunun Mədəniyyət Attaşeliyi

سازمان انرژی اتمی ایران

9 aprel – Nüvə texnologiyaları və nüvə biliklərinin əldə edilməsi günü

İran İslam Respublikasına mübarək olsun!

دل فزه را که بشکافی
آفتابش در میان

Iran İslam Resublikasının Naxçıvandakı
Baş Konsulluğunun Mədəniyyət Attaşeliyi

سازمان انرژی اتمی ایران

İran Nüvə Texnologiyasının Nailiyyətləri

Allahın adı ilə

İran Nüvə Texnologiyasının Nailiyyətləri

9 aprel 2007-ci il İran İslam Respublikasının özünə inamının və müstəqilliyinin simvolu olan mühüm nüvə nailiyyətlərinin elan edilməsi münasibətilə aprelin 20-si Milli Nüvə Texnologiyası Günü adlandırılıb. Aprelin 9-u İslami İranın sadıq və mömin alimlərinin “biz bacarıq” şüarını əməldə nümayiş etdirdikləri və dinc nüvə texnologiyası sahəsində milli şərəf və nüfuzu ön plana çıxardıqları gündür. Bu gün iranlıların qüdrət və əzəməti bir daha dünyaya nümayiş olundu. İslam İnqilabının Ali Məqamlı Rəhbərinin əmrlərinə əsasən, İslami İranın gənc alimləri ABŞ və sionist rejim başda olmaqla Qərbdə dövlətlərinin iflicedici sanksiyalarına, artan təzyiqlərinə və kütləvi tənəzzüllərinə baxmayaraq, tam nailiyyət əldə edərək dünyanı və dünyada nüvə enerjisi sahiblərini təəccübləndirə bildilər.

İranda son illər ərzində əldə etdiyi nüvə nailiyyətləri

21-ci əsrin üçüncü onilliyində nüvə texnologiyası strateji texnologiyalar arasındadır, bu texnologiyaya sahib olan güclü dövlətlərin yaratdığı klub nə bu texnologiyanı başqa ölkələrə təqdim edir, nə də başqalarının bu kluba daxil olmasına imkan verir. Baxmayaraq ki, MPT çərçivəsində texnologiyanın başqa ölkələrə ötürülməsi üçün zəmin hazırlanmalıdır, lakin indiyədək bu istiqamətdə heç bir addım atılmayıb, xüsusən də klassik bloklardan kənar qalan müstəqil Şərqlə və ya Qərbdə dövlətləri.

Ona görə də nüvə texnologiyası ölkələr üçün mühüm məsələdir; İran İslam Respublikası son 18 ildə məruz qaldığı ağır təzyiqlərə baxmayaraq, öz alimlərinin köməyi ilə bu texniki biliklərə yiyələnməyə çalışıb.

Pəhləvi rejimi dövründə Qərb dövlətləri və almanlar İran üçün Buşəhrdə iki atom elektrik stansiyası tikəcəklərini vəd etsələr də, İslam İnqilabının qələbəsi ilə vədlərinə xilaf çıxdılar və öhdəliklərinə əməl etmədən İranı tərk etdilər və faktiki olaraq iş yarımçıq qaldı.

Fransa 1954-cü ildə Paris Ordiges uran zənginləşdirmə mərkəzinin səhmlərinin 10%-ni İrana satmasına baxmayaraq, İslam İnqilabının qələbəsindən sonra İslam Respublikasına bir qram zənginləşdirilmiş uranı belə verməkdən imtina etdi.

Bu məsələ Tehranın tədqiqat reaktoru üçün də keçərlidir; Çünki amerikalılar Sülh naminə Atom çərçivəsində Tehranın tədqiqat reaktorunun tikintisi üçün zəmin yaratmışdılar, lakin təxminən on il əvvəl onun yanacaq təminatı lazım olanda amerikalılar bu tədqiqat reaktorunun fəaliyyətini davam etdirə bilməsi üçün İslam Respublikasına yanacaq verməkdən imtina etdilər. İslam Respublikası öz nüvə alimlərinin köməyi ilə bütün sanksiyaları dəf edə bildi və bu elmin sirlərinə çata bildi; Ona görə də tam yanacaq dövrüyyəsi İslam Respublikasının nüvə texnologiyası sahəsində atdığı ən mühüm addımlardan biridir. Bu o deməkdir ki, İran uranı kəşf edildiyi andan sarı torta çevrilənə və sonra 3,5%-dən 60%-ə qədər müxtəlif səviyyələrdə zənginləşdirilmiş urana çevrilənə qədər zənginləşdirə bilər.

Çox mürəkkəb texnologiyaya malik olan sentrifuqa və zənginləşdirmə maşınlarının tikintisində ikinci yeri tutan İslam Respublikası gənc alimlərinin köməyi ilə bu biliklərə yiyələnmə bilmişdir. Ona görə də yalnız bir tərəfdən zənginləşmə qabiliyyətinə malik olan IR1 sentrifuqalarından indiyə qədər təxminən 25 dəfəyə çatan İslam Respublikası müasir biliklərlə addımlayır. Yanacaq sənayesinin tikintisi daha bir yeni texnologiyadır ki, onu az sayda ölkə edə bilir və bəlkə də bu sahədə fəal olan iki əlin barmağı qədər ölkə yoxdur, lakin İslam Respublikası bu işdə böyük uğurlar qazana bildi.

İran Nüvə texnologiyasının keçən illərdəki İnkişafına Baxış

Nüvə texnologiyası müxtəlif sənaye sahələrində və gündəlik həyatda istifadə oluna bilər və bu tətbiqlərin bəzilərini başqa ölkələrdən əldə etmək mümkün deyil. Məsələn, izotop dərmanları və ya zənginləşdirməyə əsaslanan dərmanlar. Hazırda bunlar Tehranın tədqiqat reaktoru çərçivəsində hazırlanır. Bəzən onların yarı ömrü olur. Bu o deməkdir ki, onları 24 saat saxlamaq olmaz və başqa ölkədən almaq olmaz və ölkə daxilində istehsal olunmalıdır. İranın genişliyinə görə bu dərmanlar sağalmaz xəstəliklərin, o cümlədən müxtəlif xərçəng xəstəliklərinin müalicəsində istifadə olunur.

Nüvə bilikləri kənd təsərrüfatı sahəsində istifadə edilə bilər və zərərvericiləri yox etmək üçün, digər dərmanlar sahəsində belə yeni nəsil sentrifugalardan istifadə edilə bilər. Həmçinin, bu texnologiya su yumşaldıcılar sahəsində də istifadə oluna bilər.

Elektrik enerjisi istehsalı da bu biliklərin daha bir tətbiqidir. Ölkəmiz quraq ərazidə yerləşdiyi üçün AES vasitəsilə elektrik enerjisi istehsal edə bilmirsə, gələcəkdə mütləq ciddi qıtlıqla üzləşəcək. Çünki hidroturbinlər vasitəsilə elektrik enerjisi istehsal edə biləcək su kifayət deyil və ölkə təmiz enerjiyə doğru getməlidir; Təmiz enerji nümunələrindən biri elektrik enerjisi istehsal etmək üçün atom elektrik stansiyalarından istifadə etməkdir.

Nüvə texnologiyasının yüzlərlə başqa tətbiqi var və təbii ki, biz bu biliklərdən istifadə etmək üçün bütün imkanlardan istifadə etməyə çalışmalıyıq.

İslam İnkılabının Ali Rəhbərinin nüvə enerjisi ilə bağlı bəyanatları

Müstəmləkəçilik sistemi nə deməkdir? Yəni dünya iki hissəyə bölünür: hakim hissə və tabe hissə.

Müstəmləkəçi həm siyasətinə, həm mədəniyyətinə, həm də iqtisadiyyatına hakim olmalıdır: Müstəmləkə dövlətlər isə onun hökmranlığa tabe olmalıdır. Dünya ölkələri müstəmləkələrə bölünüb idarə olunurdu; Bu, müəyyən edilmiş qlobal norma idi. Onlar dünyanı bölmüşdülər; Dünyanın bir hissəsi ABŞ-ın, bir hissəsi o günkü Sovet İttifaqının, bir hissəsi də onlardan sonra gələn ikinci dərəcəli dövlətlərin əlində idi; Dünyanın vəziyyəti belə idi.

İslam Respublikası, İslam sistemi və İslam İnqilabı bu sistemi rədd etdi; Bax, bu, istismarçıların can damarı idi; Qayda sisteminin normaları istismarçıların can damarı idi; İstismarın ardıcılığı belə idi; İslam Respublikası bunu rədd etdi, İslam sistemi bunu rədd etdi və bu sistemə qarşı çıxdı. Təbii ki, onlar da çarə tapmaq üçün bir gün insan haqları məsələsi, bir gün dini müxtəlif formalarda qüsurly göstərmək, bir gün nüvə məsələsi, bir gün raket məsələsi, bir gün regional mövcudluq məsələsi və s. ilə hər zaman bəhanələr gətirirdilər. Bunlar bəhanələrdir. Məsələnin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, İslam sistemi dünya hökmranlıq sisteminə şərik olmağa, istismar etməyə və ya istismara məruz qalmağa hazır deyil. İslam sistemi ayaqdadır. Zülmə qarşıdır, istismara qarşıdır.

“Şərqi Azərbaycan xalqı ilə vizual görüşdən bəyanat”

Biz nüvə silahı istəmirik

Onlar deyirlər ki, biz nüvə silahının əleyhinəyik. Yalan deyirlər. Bu da onların problemi deyil. Bəlkə onların çoxu və ya hamısı bilir ki, biz nüvə silahı istəmirik.

Onlar hətta bizim adi silahlarımıza da qarşıdırlar. Onlar bizim müdafiə obyektlərimizə qarşıdırlar. Onlar İrandan güc elementlərini almaq istəyirlər. Lakin ölkənin zənginləşməyə ehtiyacı müsəlmanların işidir. Bir neçə ildən sonra atom elektrik stansiyaları, şübhəsiz ki, ölkələrin ən mühüm enerji mənbələrindən biri olacaq. Neftin bitdiyi gün və ya neft üçün başqa istiqamətlərin olduğu gün daha sağlam, daha təmiz, daha ucuz enerji istehsal edən atom elektrik stansiyaları ölkələrdə adi hala çevriləcək. O günə ehtiyacımız var. Amma o gün

zənginləşdirməyə başlamaq olmaz. Biz hazır olmalıyıq. Bunu mümkün etmək üçün bu gündən başlamalıyıq və bunu istəmirlər. Təkəbbürlü qərblilər bunu istəmirlər.

Onlar istəyirlər ki, İranın nüvə enerjisinə ehtiyacı olduğu gün onlara ehtiyacı olsun, öz şərtlərini qoya bilsin, sataşıb şantaj edə bilsin. Onlar bunu istəyirlər.

[Xubreqan Məclisinin üzvləri ilə görüşdən bəyanat-22.02.2022](#)

İranda Atom Enerjisi Təşkilatının qısa təqdimatı

Ölkədə nüvə texnologiyasının inkişafına ilk maraq təxminən yarım əsr əvvələ təsadüf edir. O dövrdə bu yanaşmanın əsas səbəbi sənayeləşmiş ölkələrin bu texnologiyanın uğurlu tətbiqində əldə etdikləri heyratəmiz uğurun nəticəsi idi. Həmin dövrdə nüvə texnologiyasına yiyələnmək ölkələrin tərəqqisi və sənayeləşməsinə bərabər idi. 1950-ci illərin ortalarında nüvə təhsili və tədqiqat fəaliyyəti üçün lazım olan avadanlıqların xaricdən alınması üçün ilk sifariş Tehran Universiteti tərəfindən edilib. Bir il sonra Tehran Universitetinin Atom Mərkəzi yaradıldı və 1967-cı ildə Tehranın beş meqavatlıq tədqiqat reaktorunun tikintisi və istismarı ilə İranda nüvə elmi və texnologiyasının təməl daşı qoyuldu.

1974-cü ildə İranın Atom Enerjisi Təşkilatının yaradılması və Tehran Universitetinin Atom Mərkəzinin ona təhvil verilməsi ilə nüvə texnologiyasının inkişafı, xüsusilə də ölkədə nüvə stansiyalarından istifadə edərək elektrik enerjisi istehsalı ilə bağlı missiyalar, bu təşkilata təyin edildi. 1974-cü ilin iyulunda təsdiq edilmiş İran Atom Enerjisi Təşkilatı Qanununun 1-ci maddəsində təşkilatın yaradılmasının əsas səbəbi “sənaye, kənd təsərrüfatı və xidmət sahələrində radiasiya və atom enerjisindən istifadə etmək, atom elektrik stansiyaları yaratmaq və duzlu suyun duzsuzlaşdırılması, zavodlar, nüvə sənayesi üçün lazım olan xammal istehsal etmək, yuxarıda qeyd olunan layihələrin həyata keçirilməsi üçün lazımi elmi-texniki infrastrukturun yaradılması, o cümlədən ölkədə atom enerjisi ilə bağlı bütün məsələlərə koordinasiya və nəzarətin yaradılması olaraq bildirildi. Müfəssəl vəzifələr bu qanunun üçüncü maddəsində də qeyd edilmişdir.

İslam İnkılabının qələbəsinə qədər qalan illərdə (təxminən 4 il) təşkilatın qarşısına 23 min meqavatlıq atom elektrik stansiyaları tikmək məqsədi qoyulmuş və bu əsasda AES-lərin tikintisi və tələb olunan enerji mənbələrinə çıxış üçün bir sıra müqavilələr bağlanmışdır. Nüvə yanacağıının təqibinə səbəb olan təşkilat sürətlə genişləndi. Bundan əlavə, bu texnologiyaya elmi-texniki dəstək də başlanmışdır ki, bu da daha çox nüvə qabiliyyətinə malik ölkələr tərəfindən dəstəklənmişdir.

İslam İnkılabının qələbəsi ilə və inkılabın əvvəlində yaşanan gərginlik və dəyişikliklərin nəticəsi olan ölkənin xüsusi şərtlərinə görə xarici amillər və bəzi hallarda daxili ünsürlər vasitəsilə ölkənin nüvə proqramına qarşı mənfi təbliğat və təhriklər başladı. O dövrün bütün hadisələri səbəb oldu ki, 1982-ci ilin əvvəlinə qədər ölkədə davam edən nüvə texnologiyası proqramlarını yenidən

proqramlaşdırmaq və ya izləmək üçün heç bir xüsusi tədbir görülməmişdir. İnqilabdan əvvəl təşkilat baş nazirin birbaşa nəzarəti altında fəaliyyət göstərirdi. Bu müddət ərzində o, Energetika Nazirliyinin idarələrindən biri olub. Nəhayət, Nazirlər Şurasının 1981-ci ilin martında keçirilən son iclasında İranın Atom Enerjisi Təşkilatının qanuni vəzifələri yerinə yetirmək üçün müstəqilliyi yenidən hökumət tərəfindən təsdiqləndi. Bu yolla, inqilabın qələbəsinin başlanğıcının çətinliklərini dəf etdikdən sonra ölkənin əsas siyasətçiləri ölkənin nüvə texnologiyasına yiyələnməsi istiqamətində yeni və ciddi addımlar atmağa qərar verdilər.

Baxmayaraq ki, İranın Atom Enerjisi Təşkilatı 1981-ci ildən sonra təşkilatlanma və böyük məqsədlərə çatmaq baxımından müxtəlif dövrlərə malik olsa da, onların hamısının ortaq nöqtəsi sülhməramlı nüvə proqramlarının inkişafının vurğulanması və nəticədə nüvə proqramının genişləndirilməsidir. Əlaqəli araşdırmalar, hər zaman təşkilatın əsas məsuliyyəti olaraq ən çətin şərtlərdə təqib edilmişdir.

Keçən illərdə İranın Atom Enerjisi Təşkilatı ölkədə nüvə elmləri və texnikasının endogen inkişafına nail olmaq üçün ölkə daxilində bir çox struktur və təşkilati bölmələr yaradıb və təchiz edib. Bu səylər təşkilatın fəaliyyətinin müxtəlif sahələrində mühəndislik və ixtisaslaşmış şirkətlərin formalaşmasına və nüvə texnologiyası sahəsində tədqiqat fəaliyyətinin inkişafı və genişləndirilməsi məqsədi ilə nüvə elmi və texnologiyası tədqiqat mərkəzinin yaradılmasına səbəb olmuşdur.

İran Atom Enerjisi Təşkilatının mövcud olduğu 40 il ərzində təşkilata 6 nəfər rəhbərlik edib. Hazırda İranın Atom Enerjisi Təşkilatının həyata keçirdiyi əsas elmi fəaliyyətlər bunlardır:

- Atom elektrik stansiyalarının layihələndirilməsi, tikintisi və istismarı
- Tibbi, sənaye və kənd təsərrüfatı tətbiqləri üçün sürətləndiricilərin layihələndirilməsi, tikintisi və istismarı
- Lazerin tibb və sənayedə tətbiqi
- Nüvə yanacaq dövrü
- Nüvə parçalanması və nüvə sintezi tədqiqat reaktorlarının tikintisi və istismarı
- Sənayedə, kənd təsərrüfatında və tibbdə radiasiyadan istifadənin inkişafına yönəlmiş tədqiqat fəaliyyəti
- Ölkənin nüvə təhlükəsizliyi sisteminin mərkəzi vasitəsilə ölkədə nüvə fəaliyyətlərinin təhlükəsizliyinə nəzarət

İran İslam Respublikasının nüvə silahının yayılmaması və tərkislah haqqında müqavilə ilə bağlı siyasəti

• İran İslam Respublikasının qurucusunun bəyannaməsi

“Əgər dövlətlər tərəfindən kütləvi qırğın silahlarının kütləvi istehsalı davam edərsə, dünya məhvə doğru gedəcək və bu, ölkələrə böyük ziyan vuracaq. Dünyanın hər yerindən yazıçılar, ziyalılar və elm adamları da daxil olmaqla, harada olurlarsa olsunlar, hər kəs bu təhlükəni insanlara çatdırmalıdır ki, xalq kütlələri bu iki gücə qarşı ayağa qalxsın və bu cür silahların yayılmasının qarşısını alsın”.

• İran İslam Respublikası Ali Rəhbərinin bəyanatı

İran İslam Respublikası nüvə və kimyəvi silahlardan və bu kimi şeylərdən istifadəni böyük və bağışlanmaz günah hesab edir. Biz “Nüvə silahından azad Yaxın Şərqi” şüarını qaldırmışıq və buna sadıq. Bu, nüvə enerjisindən və nüvə yanacağı istehsalından dinc istifadə hüququndan imtina demək deyil.

Bu enerjinin dinc məqsədlərlə istifadəsi beynəlxalq qanunlara görə bütün ölkələrin hüququdur. Hər kəs bu sağlam enerjidən ölkəsinin və millətinin müxtəlif həyati məqsədləri üçün istifadə etməyi bacarmalı, bu hüququn həyata keçirilməsində başqalarından asılı olmamalıdır. Nüvə silahına sahib olan və bu qanunsuz əməldə günahkar olan bir neçə Qərb dövləti nüvə yanacağı istehsal etmək imkanını monopoliyada saxlamaq istəyir. Beynəlxalq adı olan, lakin əslində bir neçə qərb ölkəsinin pəncəsində olan mərkəzlərdə nüvə yanacağının istehsalı və satışının inhisarını sabitləşdirmək və daimi etmək üçün müəmmalı hərəkət formalaşır. Vurğulayıram ki, İslam Respublikası heç vaxt nüvə silahının ardınca getməyəcək və heç vaxt öz xalqının nüvə enerjisindən sülh yolu ilə istifadə etmək hüququndan əl çəkməyəcək. Bizim şüarımız nüvə enerjisi hamı üçün, nüvə silahı isə heç kim üçündür. Biz bu sözlərin hər ikisinə əməl edəcəyik və bilirik ki, Nüvə Silahlarının Yayılmaması Müqaviləsi çərçivəsində bir neçə qərb dövlətinin nüvə enerjisi istehsalında inhisarını qırmaq bütün müstəqil dövlətlərin, o cümlədən Qoşulmama Hərəkətinin üzvlərinin xeyrinədir.

Son söz

Bu gün enerji müasir və sənayeləşmiş cəmiyyətlərdə insan həyatının ayrılmaz hissəsidir. Hər hansı bir ölkənin və ya cəmiyyətin enerji istehsal etmək qabiliyyəti və onu necə istehlak etməsi o ölkənin tərəqqisini ölçən mühüm xüsusiyyətlərdən biridir. Ona görə də ucuz və təmiz enerji mənbələrinə çıxış ölkələrin strateji məqsədlərindən biri kimi qəbul edilir. Elektrik enerjisi bir çox səbəblərə görə müxtəlif enerji növləri arasında arzuolunan və unikal xüsusiyyətlərə malikdir, o cümlədən təmizlik, istehlakın asanlıığı və onu digər enerji növlərinə çevirmək imkanı. Etibarlı elektrik enerjisini təmin etmək və elektrik enerjisinin müvafiq sahəsində sabitliyə nail olmaq üsullarından biri də atom elektrik stansiyalarından istifadə də daxil olmaqla, elektrik enerjisi istehsalı üsullarında müxtəliflik yaratmaqdır.

İran İslam Respublikası inkişaf etməkdə olan ölkələr arasında lider ölkə kimi müxtəlif səbəblərdən inkişaf proqramları üçün enerji ehtiyacı, üstün texnologiyalar əldə etmək, müxtəliflik yaratmaq və enerji təhlükəsizliyini təmin etmək, təmiz enerji istehsalı, ekoloji mülahizələr və texniki və iqtisadi faydalar, inkişaf, uzunmüddətli enerji təchizatı planında atom elektrik stansiyalarını zəruri hesab etmişdir. Ölkənin qanuni tələbləri, həmçinin İranın Atom Enerjisi Təşkilatı üçün 20 min meqavat elektrik enerjisi istehsal etmək üçün AES-lərin tikilməsi və istismarı kimi uzunmüddətli hədəflər qoyub. Buna görə də, İranın Atom Enerjisi Təşkilatı nüvə yanacaq dövriyyəsinin inkişafı və bununla bağlı tədqiqat fəaliyyətləri üçün uzunmüddətli planlar hazırlayıb.